

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS GEORGIOS COSMAS

13 päivänä heinäkuuta 1995 *

1. Käsiteltävänä olevassa asiassa Kantongerecht te Rotterdam on pyytänyt tuomioistuinta ennakkoratkaisua EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkinnasta, kun kysymys on oikeudesta päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin, asiassa Barber¹ 17.5.1990 annetun tuomion tulkinnasta sekä 119 artiklasta tehdystä pöytäkirjasta N:o 2, joka liitettiin EY:n perustamissopimukseen Euroopan unionista 7.2.1992 tehdyllä sopimuksella.

I — Riita-asia

2. Esillä olevassa asiassa on kysymys naisten osa-aikatyötä koskevan Barber-tuomion oikeusvaikutuksista. Francina Johanna Maria Dietz oli osa-aikaisessa työsuhteessa vanhus-ten kodinhoitajana, seitsemän tuntia viikossa ajalla 11.12.1972—6.11.1990 Stichting Thuiszorg Rotterdamin (jäljempänä Thuiszorg) ja sen edeltäjän Stichting Katholieke Maatschappelijke Gezinszorgin palveluksessa. Saavutettuaan 61 vuoden iän 6.11.1990 Dietz jäi varhennetulle vanhuuseläkkeelle työnantajansa kanssa 18.7.1990 tekemänsä sopimuksen mukaisesti Thuiszorgissa sovellettavan,

varhennettua vanhuuseläkettä koskevan järjestelmän perusteella (vervroegde uittredingsregeling). Thuiszorg on Pensioenfonds voor de Gezondheids, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen -nimisen eläkekassan jäsen (jäljempänä PGGM-eläkesäätiö) pakollisesta kuulumisesta ammatilliseen eläkekassaan säädetyn lain² nojalla (wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds — jäljempänä BPF-laki). Kuten ennakkoratkaisupyynnönä koskevasta päätöksestä käy ilmi, ammatilliseen eläkekassaan kuuluminen on pakollista BPF-lain 3 pykälän nojalla. Pykälän mukaan työ- ja sosiaaliministeri voi kulloinkin kyseessä olevien ammatillisten edunvalvontajärjestöjen hakemuksesta saattaa työeläkekassaan kuulumisen pakolliseksi.

3. Dietz ei voinut kuulua työnantajansa eläkejärjestelmään ennen 1.1.1991, sillä osa-aikaiset työntekijät — kuten Dietz — joiden työaika on enintään 40 % kokopäiväisestä työajasta, oli suljettu järjestelmän ulkopuolelle. Tästä syystä Dietzillä ei ollut mahdollisuutta saada eläkeoikeuksiaan toteutetuksi vanhan järjestelmän nojalla ennen 1.1.1991.

* Alkuperäinen kieli: kreikka.

1 — Asia C-262/88 (Kok. 1990, s. I-1889).

2 — Laki 17.3.1949, Staatsblad J 121.

Rajoitus poistettiin, kun eläkekassajärjestelmä saatettiin naisten ja miesten välisen tasa-arvoisen kohtelun toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä 24 päivänä heinäkuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/378/ETY³ mukaiseksi. Tässä yhteydessä saatettiin voimaan siirtymävaiheen järjestelmä, jonka mukaan PGGM-eläkesäätiöstä poissuljetuilla työntekijöillä on oikeus eläkkeeseen korvaavan etuusjärjestelmän perusteella (Oberbruggingsuitkering, jäljempänä OBU).

ilmoittaa siitä hänelle. Kantaja esittää, että vastaaja on rikkonut EY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa kieltäessään kantajan liittymisen PGGM-eläkesäätiöön, jonka kanssa vastaaja oli tehnyt sopimuksen. Kantajan mukaan 119 artiklan sisältämä miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaate turvaa hänelle oikeuden eläkevakuutukseen ja vastaavaan eläkkeeseen taannehtivin vaikutuksin 8.4.1976 alkaen, jolloin yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa Defrenne II⁴ antamassaan tuomiossa, että 119 artiklalla on välittömiä horisontaalisia oikeusvaikutuksia. Dietz pyytää kansalliselta tuomioistuimelta, että se määräisi vastaajan sallimaan kantajan pääsyn PGGM-eläkesäätiöjärjestelmän piiriin taannehtivin vaikutuksin 8.4.1976 alkaen tai muutoin ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin kantajan eläkeoikeuden turvaamiseksi eläkeiän täytyessä niinkuin tämä olisi kuulunut PGGM-eläkesäätiöön 8.4.1976 alkaen.

4. Dietz haastoi 2.12.1992 Thuiszorgin vastaamaan Kantongerecht te Rotterdamissa. Pääasiassa käytävän oikeudenkäynnin kantaja Dietz väittää, että hän olisi 6.11.1990 lykännyt varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtymisensä myöhempään ajankohtaan, jos olisi tiennyt, että 1.1.1991 alkaen ei enää sovelleta osa-aikaisten työntekijöiden eläkeoikeuden rajoitusta ja että hän olisi voinut edellä mainitun rajoituksen poistamisen yhteydessä luodun siirtymävaiheen järjestelmän nojalla saada oikeuden OBU:n mukaiseen eläkkeeseen. Kantaja väittää, ettei tiennyt edellä mainitun rajoituksen poistamista koskevasta muutoksesta ja että Thuiszorgin olisi muutoksesta tietoisena pitänyt

5. Vastaaja esittää puolestaan, että tehdessään kantajan kanssa varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtymistä koskevan sopimuksen, hän ei vielä tiennyt, että osa-aikaisia työntekijöitä koskevan rajoituksen poistamiseen liitettäisiin näitä työntekijöitä koskeva siirtymävaiheen järjestelmä. Lisäksi Thuiszorg väittää, ettei sillä ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa PGGM-eläkesäätiön päätöksiin ja että kanta-

3 — EYVL L 225, s. 40.

4 — Asia C-43/75, tuomio 8.4.1976 (Kok. 1976, s. 455).

jan olisi tehtävä kaikki eläkejärjestelmään perustuvia oikeuksia koskevat vaatimuksensa suoraan tälle kassalle eikä Thuiszorgille, joka on virheellisesti haastettu vastaajaksi. Thuiszorg väittää edelleen, että asiassa Barber annetun tuomion perusteella kantajan eläkevakuutusta koskevaa vaadetta ei voida hyväksyä taannehtivin vaikutuksin 8.4.1976 alkaen. Katsoen, että riita-asian ratkaisu edellyttää tiettyjen yhteisön oikeuden sääntöjen sisällöllistä täsmentämistä, Kantongerecht te Rotterdam on päättänyt lykätä tuomion antamista ja pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisua tiettyihin kysymyksiin.

Ennakkoratkaisukysymykset ovat kokonaisuudessaan seuraavat:

- ”1) Katsotaanko kyseessä olevan kaltainen oikeus kuulua sellaiseen ammatilliseen eläkejärjestelmään, joka on viranomais-ten edellyttämänä pakollinen, osaksi työsuorituksesta saatavaa vastiketta, ja kuuluuko se EY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettun samapalkkaisuusperiaatteen soveltamisalaan?

II — Ennakkoratkaisukysymykset

6. Kantongerecht te Rotterdam pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta 18.10.1993 antamallaan päätöksellä ⁵ ennakkoratkaisua kysymyksiin, jotka Kantongerecht te Utrecht on 18.3.1993 esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle asiassa Fisscher ⁶. Kantongerecht te Rotterdamin ennakkoratkaisupyynn- töä koskevassa päätöksessä viitataan suoraan Kantongerecht te Utrechtin esittämiin kysymyksiin ja esitetään lisäksi tiettyjä täydentäviä kysymyksiä.

- 1a) Johtaako seuraavassa lueteltujen seikkojen huomioonottaminen siihen, että tässä ensimmäisenä esitettyyn kysymykseen on vastattava eri tavalla kuin Kantongerecht te Utrechtin esittämään ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen:

- a) Sosiaalipoliittisten syiden (toimialakohtaisen eläkejärjestelmän kustannukset jaetaan kaikkien tällä toimialalla toimivien yritysten kesken) lisäksi *Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds* (laki pakollisesta liittymisestä ammatilliseen eläkekassaan, jäljempänä BPF-laki) säädettiin toimialan sisäisen kilpailun hillitsemiseksi.

5 — EYVL C 338, 15.12.1993, s. 12.

6 — Asia C-128/93, tuomio 28.9.1994 (Kok. 1994, s. I-4583).

b) Alkuperäisessä esityksessä BPF-laiksi amatilliseen eläkejärjestelmään liittyminen oli yrityksille pakollista, mutta lopullisessa lakitekstissä (Tweede Kamer 1948—1949 785, nro 6) ei tällaista säännöstä ole.

c) Onko Stichting Thuiszorg Rotterdam vastustanut sitä, että ammatilliseen eläkekassaan kuulumisen tehdään pakolliseksi (mikä ei kuitenkaan vaikuttanut ministeriön päätökseen)?

d) Onko Stichting Thuiszorg tehnyt työntekijöidensä piirissä selvityksen, jonka perusteella sillä olisi ollut perusteltu syy pyytää vapautusta pakollisesta järjestelmään liittymisestä tai ilmoittaa työntekijöilleen vapautusmahdollisuudesta?

2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voidaanko yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Barber antamassa tuomiossa, joka koski tietynlaisia sopimusperusteisia eläkejärjestelyjä (contracted out schemes), vahvistamaa

ajallista rajoitusta soveltaa myös sellaiseen ammatilliseen eläkejärjestelmään, josta tässä oikeusriidassa on kysymys ja jonka piiriin kantajaa ei ollut hyväksytty tämän avioliiton perusteella?

2a) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, voidaanko yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Barber antamassa tuomiossa, joka koski tietynlaisia sopimusperusteisia eläkejärjestelyjä (contracted out schemes), vahvistamaa ajallista rajoitusta soveltaa, kun kyseessä on eläkkeen maksaminen?

3) Onko eläkejärjestelmää täytäntöönpanevan ja hallinnoivan elimen (ammatillinen eläkekassa) sovellettava ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan sisältämää samapalkkaisuuden periaatetta niissä tapauksissa, joissa yrityksessä sovellettava eläkejärjestelmä on saatettu lain nojalla pakolliseksi, ja voiko työntekijä, joka on joutunut epäedulliseen asemaan siitä syystä, ettei tätä artiklaa ole noudatettu, kohdistaa vaatimuksensa suoraan eläkekassaan siten, että eläkekassa samastetaan työnantajaan?

Tämän kysymyksen selventämiseksi on tuotava esiin se, ettei Kantongerecht voi tutkia rikkomusperusteisia vahingon-

korvauskanteita, sillä ne ylittävät sen toimivallan. Vireillä olevan asian kannalta merkityksellinen kysymys on siten se, voiko kantaja työsopimuksensa perusteella kohdistaa vaatimuksensa eläkekassaan.

seksi, käsiteltävänä olevaan asiaan, joka on tullut vireille haastetiedoksiannolla 16.7.1992 Kantongerechtissä.”

- 4) Jos kantajalla on EY:n perustamissopimuksen 119 artiklaan perustuva oikeus kuulua ammatilliseen eläkekassaan taannehtivin vaikutuksin, jotka ulottuvat 1.1.1991 edeltäneeseen aikaan, onko kantaja tässä tapauksessa vapautettu maksamasta maksuja, jotka hänen olisi pitänyt maksaa, jos hänet olisi aikaisemmin hyväksytty kassan jäseneksi?

Edellä mainitut kysymykset koskevat perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamista ammatillisiin eläkejärjestelmiin ja edellä mainitun Barber-tuomion oikeusvaikutusten ajallisen rajoittamisen soveltumista asiaan.

III — Asiaa koskevat oikeussäännöt ja oikeuskäytäntö

- 5) Onko asiassa merkitystä sillä, ettei kantaja ole aikaisemmin ryhtynyt oikeudellisiin toimenpiteisiin niiden oikeuksien toteuttamiseksi, joita hän nyt vaatii?

7. Perustamissopimuksen 119 artiklassa edellytetään, että ”jokainen jäsenvaltio huolehtii ensimmäisen vaiheen aikana miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta ja pitää sen voimassa sen jälkeen”.

- 6) Vaikuttavatko ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklaa koskeva pöytäkirja (”Barber-pöytäkirja”), joka on liitetty Maastrichtin sopimuksen liitteeksi, ja lakialoitteen nro 20890 III pykälä, joka sisältää siirtymävaiheen säännöksiä neljännen direktiivin täytäntöönpanemi-

Tämän artiklan mukaan palkalla tarkoitetaan tavallista perus- tai vähimmäispalkkaa ja muuta korvausta, jonka työntekijä suoraan tai välillisesti saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä rahana tai luontoisetuna.

Samapalkkaisuudella ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää tarkoitetaan, että:

- a) palkka, joka maksetaan työn tuloksen perusteella, lasketaan saman mittayksikön mukaan;
- b) palkka, joka maksetaan työhön käytetyn ajan perusteella, on sama samasta tehtävästä.

Asiassa Bilka annetussa tuomiossa ⁷, jota asi-oissa Barber ja Ten Oever ⁸ annetut tuomiot edelleen tukevat, yhteisöjen tuomioistuin totesi, että oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään ja oikeus nauttia järjestelmien tuottamista etuuksista kuuluvat 119 artiklan soveltamisalaan. Asiassa Barber annetussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin totesi täsmentäen edelleen, että ammatillisiin sosiaaliturvajärjestelmiin perustuvat eläkkeet ovat osa työnantajan työntekijälle työn suorittamisesta maksamaa vastiketta toisin kuin lakiin perustuvien kansallisten sosiaaliturvajärjestelmien perusteella saadut suoritukset ja kuuluvat siksi EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tarkoittaman ”työsuorituksesta maksettavan palkan tai muun korvauksen” piiriin.

8. Tästä oikeuskäytännöstä seuraa käytännössä, että kun kysymyksessä ovat ammatilliset eläkejärjestelmät, eläkkeensaajan eläkeiän vahvistaminen sukupuolesta riippuen eri suuruiseksi on 119 artiklassa tarkoitettua syrjintää. Näin siitäkkin huolimatta, että samapalkkaisuuden periaatteen soveltamisesta ammatillisissa eläkejärjestelmissä ⁹ annetun direktiivin 86/378, samoin kuin miesten ja naisten välisen tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskeissa kysymyksissä 19.12.1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/EY ¹⁰ perusteella voidaan poiketa samapalkkaisuuden periaatteesta eläkeiän vahvistamisen osalta (direktiivin 9 artikla a kohta). Kyseisestä tuomiosta seuraa, että direktiivi 86/378 on käytännössä menettänyt tarkoituksensa, sillä ammatillisten eläkejärjestelmien mukaisesti myönnettyjä eläkkeitä ei enää lueta kuuluviksi direktiivin vaan suoraan EY:n perustamissopimuksen 119 artiklaan soveltamisalaan.

9. Yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin rajoittanut ajallisesti asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutuksia vahvistaen, ettei 119 artiklan välittömään vaikutukseen voida perustaa vaatimuksia eläkeoikeuden saamiseksi taannehtivasti tuomion antamista edeltäviltä ajanjaksoilta, paitsi jos työntekijät tai heidän oikeudenomistajansa ovat nostaneet

7 — Tuomio 13.5.1986, asia 170/84 (Kok. 1986, s. 1607).

8 — Tuomio 6.10.1993, asia C-109/91 (Kok. 1993, s. I-4879).

9 — Katso myös EYVL:ssä 4.10.1986 L 283, s. 27, julkaistu oikaisu. Direktiivin voimaansattamisen määräaika päättyi 30.7.1989.

10 — EYVL L 6, s. 24.

kanteensa tai esittäneet vastaavan vaatimuksen sovellettavan kansallisen oikeuden mukaisesti ennen tuomion antamispäivää.¹¹ Tarkentaen kyseistä rajoitusta yhteisöjen tuomioistuimien totesi asiassa *Ten Oever* antamassaan tuomiossa, että ”asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetun tuomion mukaisesti 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen voidaan vedota vaadittaessa tasa-arvoisen kohtelun toteuttamista ammatillisissa eläkejärjestelmissä vain silloin, kun vaadittavat suoritukset perustuvat 17.5.1990 jälkeisiin työssäolojaksoihin, paitsi jos työntekijät tai heidän oikeudenomistajansa ovat nostaneet kanteensa tai esittäneet vastaavan vaatimuksen sovellettavan kansallisen oikeuden mukaisesti ennen tuomion antamispäivää”¹².

oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen asiaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti”. Pöytäkirjassa vahvistetaan siis yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen kanta.

IV — Vastaukset ennakkoratkaisukysymyksiin

11. Maissa, joissa on perinteisesti ollut ammatillisia eläkejärjestelmiä, on törmätty vakavaan ongelmaan sen selvittämiseksi, kuinka 119 artiklassa säädettyä samapalkkaisuuden periaatetta olisi sovellettava ajallisesti. Tästä syystä asiasta on tehty useita ennakkoratkaisukysymyksiä.

Esillä olevassa asiassa liikutaan juuri tällä mutkikkaalla alueella. Yhteisöjen tuomioistuimien on edellä mainitussa asiassa *Fischer* antamassaan tuomiossa jo vastannut useimpiin *Kantongerecht te Rotterdam* sille nyt esittämistä kysymyksistä.

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

12. Ensimmäinen kysymys on kaksiosainen. Ensinnäkin *Kantongerecht te Rotterdam*

11 — Katso asiassa Barber annetun tuomion tuomiolauselman 5 kohta.

12 — Asiassa *Ten Oever* annettu tuomio, tuomiolauselman 2 kohta. Tässä tuomiossa ilmaistu tulkinta on sittemmin vahvistettu asiassa *Moroni*, C-110/91, tuomio 14.12.1993 (Kok. 1993, s. I-6591, tuomiolauselman 3 kohta); ja asiassa *Neath*, C-152/91, tuomio 22.12.1993 (Kok. 1993, s. I-6935), tuomiolauselman 1 kohta.

kysyy, kuuluuko oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan syrjintäkiellon piiriin. Yhteisöjen tuomioistuin on jo vastannut tähän myöntävästi asiassa Fisscher antamassaan tuomioissa¹³. On huomattava, että käsiteltävänä olevan asian PGGM-eläkesäätiö on ominaispiirteiltään samankaltainen kuin asiassa Fisscher käsiteltävänä ollut eläkejärjestelmä. Lisäksi ennakkoratkaisupyynnössä koskevasta päätöksestä ja kansallisen oikeudenkäynnin vastaajan yhteisöjen tuomioistuimelle esittämistä huomautuksista käy ilmi, että käsiteltävänä olevassa asiassa on kyseessä Barber-tuomiolla asetettujen edellytysten mukainen ammatillinen eläkejärjestelmä. Tarkoitetaan siis järjestelmää, johon kuuluminen on tietyllä toimialalla pakollista, jonka ehdot määrätään koko toimialan kattavissa kollektiivisissa neuvotteluissa eikä suoraan lain nojalla ja jonka rahoittajina ovat yksinomaan työnantajat ja työntekijät, eivätkä julkiset viranomaiset osallistu mitenkään rahoitukseen. Lisäksi järjestelmä koskee vain kyseisellä alalla työskenteleviä työntekijöitä, eikä sitä sovelleta mihinkään yleiseen työntekijäryhmään. Koska kaikki nämä edellytykset täyttyvät, 119 artikla ja naisten ja miesten samapalkkaisuuden periaatetta voidaan soveltaa PGGM-eläkesäätiöön.

mys on oikeudesta päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin. On katsottava, etteivät asiassa esitetyt erityiset seikat muuta sitä, että oikeus kuuluu ammatilliseen eläkejärjestelmään on työnantajan työntekijälle työsuhteen perusteella myöntämä, 119 artiklassa tarkoitettu etuus. Näin ei artiklan soveltaminen tässä asiassa voi tällä perusteella estyä. Asiassa Barber annetun tuomion mukaan pääsy ammatillisten eläkejärjestelmien piiriin ja näiden perusteella suoritettavat etuudet luokitellaan kuuluviksi työnantajan työntekijälle työsuhteen perusteella myöntämiin etuuksiin, eivätkä edellä mainittuihin, tätä koskeviin edellytyksiin vaikuta seuraavat seikat: ne erityiset syyt, joiden vuoksi Hollannissa päätettiin säätämään BPF-laki; alkuperäinen lakiesitys pakollisesta liittymisestä eläkejärjestelmiin, joka jäi hyväksymättä; se, onko Thuiszorg tehnyt huomautuksen pakollista liittymistä vastaan tai jättänyt sen tekemättä; se, että Thuiszorg oli tiedustellut työntekijöiden kantaa vapautukseen liittymispakosta.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

13. Ensimmäisen kysymyksen toisessa osassa (1a) ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin kysyy, vaikuttavatko sen luettelemat erityiset seikat siihen edellä mainittuun päätelmään, että 119 artiklaa voidaan soveltaa edellä esitetystä poiketen, kun kysy-

14. Tässäkin kysymyksessä on kaksi osaa. Ensimmäisessä Kantongerecht te Rotterdam kysyy, soveltuuko asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen myös oikeuteen päästä sellaisen ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin, josta esillä olevassa asiassa on kysymys. Yhteisöjen tuomioistuin on vastannut tähän kysy-

13 — Katso tuomiolauselman 1 kohta.

mykseen asiassa Fisscher antamassaan tuomiossa ja vahvistanut, että asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoittamista ei sovelleta, kun kyseessä on oikeus päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin¹⁴.

muihin ammatillisiin eläkejärjestelmiin. Kyseeseen voivat tulla esimerkiksi täydentäviä eläkkeitä koskevat ammatilliset eläkejärjestelmät. Tästä seuraa, että Barber-tuomion ei voida katsoa rajoittuvan vain asiassa Barber kyseessä olleisiin ammatillisiin eläkejärjestelmiin, joita sovelletaan yleisten julkisten eläkejärjestelmien sijasta ("contracted out"). Edellä esitetyn mukaisesti riidanalainen eläkejärjestelmä on ominaisuuksiltaan sellainen, että se kuuluu oikeusvaikutusten ajallisen rajoittamisen soveltamisalaan.

15. Verrattaessa toisen kysymyksen kahta eri osaa havaitaan, että 2a) osasta johtuen on selvitettävä, voidaanko edellä annetut vastaukset huomioon ottaen Barber-pöytäkirjan ja yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisia 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen vetoamisen ajallisia rajoituksia soveltaa, kun kyseessä on eläke-etuuksien myöntäminen liityttäessä taannehtivin vaikutusin ammatilliseen eläkekassaan. Kansallisen tuomioistuimen kysymys koskee pääasiallisesti sitä, voidaanko toisistaan erottaa oikeus kuulua ammatilliseen eläkekassaan ja oikeus järjestelmän perusteella maksettaviin etuuksiin.

17. Seuraavaksi on tutkittava, miten ajallista rajoitusta sovelletaan myönnettäviin etuuksiin. Barber-pöytäkirjassa, jolla vahvistettiin samannimisessä tuomiossa omaksuttu kanta, todetaan, että ammatillisten sosiaaliturvajärjestelmien perusteella saatuja etuuksia ei voida pitää 119 artiklassa tarkoitettuna palkkana, ellei niitä voida kohdentaa ajallisesti koskemaan työskentelykausia ennen 17.5.1990. Tätä ajankohtaa aikaisempiin työskentelykausiin liittyvien etuuksien osalta ei yhdenvertaisen kohtelun periaatetta siis tarvitse soveltaa.

16. Tämän kysymyksen osalta on ensinnäkin huomioitava edellä mainituissa asioissa Ten Oever ja Moroni annettujen tuomioiden mukaisesti, että yhteisöjen tuomioistuin sallii sen, että Barber-tuomiossa vahvistettuja periaatteita — oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen mukaan lukien — voidaan soveltaa

Pöytäkirjan yleisluontoisuudesta voidaan päätellä, että sen tarkoittama oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen kattaa kaikki ammatillisten sosiaaliturvajärjestelmien nojalla myönnettyt etuudet. Yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut tämän kannan ja

14 — Asiassa Fisscher annetun tuomion tuomiolauselman 2 kohta.

korostanut hiljattain asioissa Fisscher, Beune ja Vroege¹⁵ antamissaan tuomioissa, että ”laajentaessaan ammatillisten sosiaaliturvajärjestelmien nojalla myönnettyjen etuuksien kokonaisalaa pöytäkirjassa N:o 2 on kuitenkin pääasiallisesti säilytetty asioissa Barber ja Ten Oever omaksuttu tulkinta”.¹⁶ Siten ajallinen rajoittaminen koskee oikeutta järjestelmän perusteella myönnettäviin etuuksiin, kuten vanhuuseläkkeeseen, eikä, kuten edellä on esitetty, oikeutta päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin.

18. Eläkeoikeuden taannehtivaa vaikutusta koskevan rajoituksen soveltaminen eläkejärjestelmien nojalla suoritettaviin etuuksiin johtaa käytännössä siihen, että kun yhteisöjen tuomioistuin toteaa yhdenvertaisuutta rikotun, ja niin kauan kun yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi välttämättömiin toimenpiteisiin ei ole ryhdytty, 119 artiklaa on sovellettava 17.5.1990 jälkeisissä tilanteissa siten, että ”huonommassa asemassa oleville henkilöille taataan samat etuudet kuin suotuisammassa asemassa oleville”¹⁷. Kun riitasia koskee eläkeiän määrittämistä tasarvoisen kohtelun toteuttamiseksi, mies- ja naispuolisten työntekijöiden eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika on laskettava samojen perusteiden mukaan.¹⁸ Tämä ei kuiten-

kaan koske palvelusaikojätkä ennen 17.5.1990. Niiden osalta 119 artiklan soveltaminen ei ole pakollista, ja työnantajilla ja ammatillisilla eläkejärjestelmillä hallinnoivilla elimillä on oikeus olla ottamatta huomioon yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, kun kyseessä ovat eläkeoikeudet, jotka kohdentuvat edellä mainittua aikaisempaan ajankohtaan.¹⁹

19. On johdonmukaista, että näitä periaatteita sovelletaan myös niissä tapauksissa, joissa työntekijät oli syrjivästi suljettu ammatillisten sosiaaliturvajärjestelmien ulkopuolelle ja jotka ovat voineet liittyä niihin myöhemmin taannehtivien vaikutuksien. Järjestelmään liittymisensä jälkeen nämä työntekijät eivät voi vaatia 119 artiklan soveltamista etuuksiin, jotka perustuvat ennen 17.5.1990 täyttyneisiin työskentelykausiin.

20. Edellä esitetyn perusteella se, että 119 artiklan soveltamista ei rajoiteta ajallisesti, kun kyse on ammatilliseen sosiaaliturvajärjestelmään kuulumisesta, ei tarkoita kuitenkaan, että artiklaa voidaan soveltaa ajalliset rajoituksetta etuuksien myöntämiseen.

Muunlainen tulkinta johtaisi siihen, että syrjinnän vuoksi ammatillisten järjestelmien

15 — Asiassa Beune 28.9.1994 annettu tuomio, C-7/93 (Kok. 1994, s. I-4471) ja asiassa Vroege 28.9.1994 annettu tuomio, C-57/93 (Kok. 1994, s. I-4541).

16 — Katso edellä mainitut tuomiot asioissa Fisscher, 49 kohta; Beune, 61 kohta; Vroege, 41 kohta.

17 — Asiassa Avdel Systems 28.9.1994 annettu tuomio, C-408/92 (Kok. 1994, s. 4435, 17 kohta).

18 — Katso asiassa Avdel Systems annettu tuomio, 18 kohta.

19 — Katso edellä mainitussa asiassa Avdel Systems annettu tuomio, 19 kohta.

ulkopuolelle jääneiden, vasta myöhemmin taannehtivin vaikutuksin siihen liittyneiden työntekijöiden asema olisi suotuisampi, sillä he voisivat vaatia yhdenvertaisen kohtelun periaatteen soveltamista heille kuuluvien etuuksien määrittämisessä myös 17.5.1990 edeltävien työskentelykausien osalta, kun taas alusta asti järjestelmän piiriin kuuluneet työntekijät eivät voisi vaatia kyseisen oikeuden toteuttamista.

Tällaista erottelua ei voida hyväksyä. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on korostanut tapauksessa Fisser antamassaan tuomiossa, työntekijä ”ei voi vaatia suotuisampaa kohtelua kuin silloin, jos olisi kuulunut normaalilla tavalla järjestelmän alaisuuteen, etenkin kun kysymys on rahassa maksettavista etuuksista”²⁰.

Näiden huomioiden perusteella on tehtävä se päätelmä, että ajallisesti rajoitettu oikeus vedota 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen koskee periaatteessa oikeutta ammatillisen eläkejärjestelmän perusteella myönnettävään etuuteen silloin, kun työntekijä on liittynyt järjestelmään taannehtivin vaikutuksin.

21. Lisäksi on kuitenkin selvitettävä, katkaako tämä päätelmä kaikki etuuksia koske-

viin oikeuksiin liittyvät syrjinnän muodot. Tähän vastataksemme on tarkasteltava rinnakkain asiassa Bilka ja asiassa Barber annettujen tuomioiden muodostamaa oikeuskäytäntöä. Asiassa Bilka annettussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin vahvisti, että jos Defrenne I -tuomiossa²¹ asetetut ja myöhemmin asiassa Barber annettussa tuomiossa sovelletut edellytykset täyttyvät, ammatillisen eläkejärjestelmän nojalla saadut etuudet ovat luonteeltaan perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettua ”palkkaa” ja että osa-aikaisten työntekijöiden sulkeminen tällaisen järjestelmän ulkopuolelle on 119 artiklan vastaista, mikäli poissulkeminen koskee pääasiallisesti paljon useammin nais- kuin miespuolisia työntekijöitä, ellei työnantaja näytä toteen, että työntekijät on jätetty järjestelmän soveltamisalan ulkopuolelle objektiivisin perustein ja että tämä ei perustu syrjintään sukupuolen perusteella.²² Tässä tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin ei edellyttänyt säännöksen soveltamisen ajallista rajoittamista, sillä se keskittyi ratkaisussaan vain aikaisemman oikeuskäytäntönsä tarkentamiseen.

22. Asiassa Barber annettussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin otti ensi kertaa kantaa siihen, onko eri eläkeiän vahvistaminen miehille ja naisille oikeudenvastaista syrjintää, kun kysymyksessä ovat ammatilliset eläkejärjestelmät.²³ Vastattuaan myöntävästi esitettyyn kysymykseen yhteisöjen tuomioistuin katsoi tarpeelliseksi rajoittaa ajallisesti antamansa tuomion oikeusvaikutuksia.

21 — Tuomio 25.5.1971, C-80/70 (Kok. 1971, s. 445).

22 — Katso asiassa Bilka annetun tuomion 16—18, ja 31 kohta ja tuomiolauselman 1 kohta.

23 — Katso asiassa Moroni annetun tuomion 16 kohta.

20 — Katso edellä mainitun tuomion 36 kohta.

Rajoittamista perusteltiin pääasiallisesti seuraavalla tavalla:

— yhtäältä sillä, että yhteisön lainsäädännön, erityisesti direktiivin 86/378 9 artiklan a kohdan²⁴ mukaan on ollut mahdollista hyväksyä poikkeuksia eläkeiän määrittämisessä, ja tästä syystä jäsenvaltiot ja muut intressipiirit ovat voineet kohtuullisesti olettaa, ettei naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaate sovellu näihin tapauksiin,

— toisaalta sillä, että tuomion taannehtiva vaikutus saattaisi vakavasti horjuttaa ammatillisten eläkejärjestelmien rahoituskellista tasapainoa.

23. Näin mahdollisuus vedota 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen on ajallisesti rajoitettu vain niissä syrjintätilanteissa, jotka perustuvat yhteisön säädöksillä määrättyihin poikkeuksiin, kuten direktiivin 79/7 7 artiklaan tai direktiivin 86/378 9 artiklaan. Yhteisöjen tuomioistuin vahvisti tämän kannan myös asioissa Vroege ja Fisscher antamissaan tuomioissa, joissa se katsoi, että ”Barber-tuomion oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen koskee vain sellaisia syrjintätilanteita, jotka työnantajien ja eläkejärjestel-

mien taholta on voitu kohtuudella arvioida sallittaviksi siksi, että ne perustuvat yhteisön oikeudessa säädettyihin ammatillisia eläkejärjestelmiä koskeviin siirtymävaiheen poikkeusjärjestelyihin”.²⁵

Näin ei ole kuitenkaan käsiteltävänä olevassa asiassa tarkoitettujen osa-aikaisten työntekijöiden syrjinnän osalta. On mahdotonta ajatella, että jäsenvaltiot ja muut etutahot olisivat kohtuudella voineet pitää hyväksyttävänä yhdenvertaisuudesta poikkeamista, kun kyseessä ovat osa-aikaiset työntekijät.

24. Tällaista päätelmää ei voida tehdä direktiivien 79/7 ja 86/378 perusteella, sillä niissä ei ole yhtään sellaista tekijää, jolla voitaisiin perustella sitä, että osa-aikaiset työntekijät voidaan sulkea ammatillisten eläkejärjestelmien ulkopuolelle. Näiden kahden direktiivin mukaan ”minkäänlaista sukupuoleen perustuva syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella, eikä varsinkaan, kun kysymyksessä ovat järjestelmän piiriin pääsemisen edellytykset”²⁶. Kuten julkisasiamies Van Gerven on korostanut asioissa

25 — Katso asiassa Vroege annetun tuomion 27 kohta ja asiassa Fisscher annetun tuomion 24 kohta.

26 — Direktiivin 86/378 5 artikla, 1 kohta ja direktiivin 79/7 4 artikla 1 kohta.

24 — Artiklassa vahvistetaan direktiivin 79/7 7 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa säädetty poikkeus.

Vroege ja Fisscher: ”— — jo alun perin oli täysin selvää, että osa-aikaisten työntekijöiden sulkeminen eläkejärjestelmien ulkopuolelle välilliseen objektiivisesti perusteetomaan syrjintään turvautuen ei voi olla sallittujen poikkeusten mukaista, ja on näin yhteisön oikeuden vastaista”²⁷.

26. Mitä tulee työnantajille ja eläkekassoille lankeaviin taloudellisiin velvoitteisiin, jos tunnustettaisiin, että oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään ja oikeus näiden perusteella maksettujen eläkkeiden saamiseen on ajallisesti rajoitettu, on korostettava asiassa Fisscher annetun tuomion mukaisesti, että oikeus päästä eläkejärjestelmän piiriin taannehtivin vaikutuksin ei vapauta työntekijää maksamasta vastaavaa ajanjaksoa koskevia maksuja. Vaaraa eläkejärjestelmän taloudellisen tasapainon vakavasta horjuttamisesta ei tästä syystä pääse syntymään.

25. Yhteisöjen tuomioistuin on tarkentanut oikeuskäytäntöään asiassa Jenkins²⁸ 31.3.1981 antamassaan tuomiossa todeten, että kokopäiväisten ja osa-aikaisten työntekijöiden palkkauksen epäoikeutetut erot voivat olla 119 artiklassa tarkoitettua syrjintää. Tuomioistuin katsoi, että 119 artiklaa ei ole käytännössä noudatettu, mikäli huomattavasti suurempi osuus naisista kuin miehistä tekee viikossa vähemmän työtunteja kuin sen minimimäärän, joka oikeuttaisi täyteen tuntipalkkaan, jos työnantajan palkkauskäytännön perusteiden ei voida osoittaa sulkevan pois sukupuoleen perustuvaa syrjintää, ja kun on otettu huomioon se, että naisten voi olla vaikeampi saavuttaa mainittua minimi-tuntimäärää²⁹. Yhteisöjen tuomioistuin on myöhemmissä tuomioissaan tarkentanut edelleen tätä kantaa ja soveltaa sitä vakiintuneen oikeuskäytäntönsä mukaisesti.³⁰

27. Edellä esitetyn perusteella asiassa Barber annetussa tuomiossa vahvistettu oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen ei voi ulottua yleisellä tasolla kaikkiin sukupuoleen perustuviin syrjintätilanteisiin, kun kyseessä on oikeus etuuksiin. Mikäli ne edellytykset, jotka johtivat Barber-tuomion oikeusvaikutusten ajalliseen rajoittamiseen, eivät täyty, esillä olevan tapauksen kaltaisten syrjintätilanteiden ei voida katsoa kuuluvan rajoituksen soveltamisalaan.

28. Vielä on tutkittava, onko ajallinen rajoitus ulotettava tästä huolimatta Barber-pöytäkirjan perusteella koskemaan ammatillisten eläkejärjestelmien perusteella suoritettavia etuuksia. Voitaisiin katsoa, että Barber-pöytäkirja, jolla ajallinen rajoitus laajennettiin koskemaan kaikkia ammatillisten sosiaaliturvajärjestelmien perusteella saatuja etuuksia, ei yleisluontoisuudessaan väistä-

27 — Asiassa Vroege esitetyn ratkaisuehdotuksen 17 kohta.

28 — C-96/80 (Kok. 1981, s. 911).

29 — Asiassa Jenkins annetun tuomion 13 kohta.

30 — Katso tuomiot asiassa Bilka, 24—31 ja 36 kohta; Rinner-Kühn, 13.7.1989, C-171/88 (Kok. 1989, s. 2743, 12—16 kohta); Kowalska, 27.6.1990, C-33/89 (Kok. 1990, s. I-2591, 13—16 kohta); Nimz, 7.2.1991, C-184/89 (Kok. 1991, s. I-297, 12—15 kohta); Bötöl, 4.6.1992, C-360/90 (Kok. 1992, s. I-3589, 18, 21—27 kohta).

mättä koske kaikkia ammatillisia eläkejärjestelmiä ja kaikkea sukupuoleen perustuvaa syrjintää tällä alueella osa-aikaisten työntekijöiden välillinen syrjintä mukaan lukien. Tällaista tulkintaa ei kuitenkaan voida hyväksyä, sillä pöytäkirjaa on tulkittava asiassa Barber annetun tuomion ja myöhemmän tätä tarkentavan oikeuskäytännön mukaisesti. Asioiden Vroege ja Fisscher antamissaan tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin korosti niin ikään, että kyseinen pöytäkirja on selvästi sidoksissa edellä mainittuun Barber-tuomioon, sillä siinä viitataan perusteena samaan ajankohtaan 17.5.1990 ja omaksutaan sama materiaallinen tulkinta asiassa Barber annetusta tuomiosta kuin asiassa Ten Oever³¹ annetusta tuomiosta. Kuten julkisasiamies Van Gerven on todennut asioissa Vroege ja Fisscher, ”Barber-pöytäkirjan tarkoituksena on tarkentaa asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista ulottuvuutta”³².

pöytäkirjaan perustuvaa ajallista rajoitusta ei voida ulottaa osa-aikatyön välillisiin syrjintätilanteisiin, sillä, kuten edellä esitetystä käy ilmi, direktiivillä 86/378 ei määrätä tähän minkäänlaista poikkeusta.³³

Kun on kyse syrjintätilanteista, joita asiassa Barber annettu tuomio ja Barber-pöytäkirja eivät koske, 119 artiklan välittömien oikeusvaikutusten ajallista rajoitusta sovellettaessa ei voida tulla eri lopputulokseen riippuen siitä, onko kyseessä oikeus päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin vai oikeus vaatia eläkkeen myöntämistä eläkejärjestelmän perusteella.

Kolmas, neljäs, viides ja kuudes ennakkoratkaisukysymys

29. Näin asiassa Barber annetussa tuomiossa vahvistettu, kyseisessä pöytäkirjassa ilmaistu, myöhemmän oikeuskäytännön edelleen tarkentama ajallinen rajoitus soveltuu sukupuoleen perustuviin syrjintätilanteisiin, kun kyseessä on eläkeiän määrittäminen tai muu direktiivissä 86/378 säädetty poikkeustapaus. Näissä tapauksissa eri etutahojen voidaan katsoa kohtuudella oletaneen aina Barber-tuomion antamisajankohtaan asti, että poikkeukset samapalkkaisuuden periaatteesta olivat sallittuja. Sitä vastoin Barber-

30. Nämä ennakkoratkaisupyynnössä esitetyt kysymykset ovat aivan samoja kuin ne, jotka kansallinen tuomioistuin esitti asiassa Fisscher. Sen vuoksi yhteisöjen tuomioistuinten vastaukset 28.9.1994 annetussa tuomiossa (tuomiolauselman 3—6 kohta) soveltuvat suoraan myös esillä olevaan asiaan.

31 — Katso Vroege, 41 kohta ja Fischer, 49 kohta.

32 — Asiassa Vroege esitetyn ratkaisuehdotuksen 23 kohta.

33 — Näin myös julkisasiamies Van Gervenin 7.6.1994 esittämässä ratkaisuehdotuksessa, asioissa Vroege ja Fisscher, 23—25 kohta. Katso kuitenkin julkisasiamies Jacobsin 27.4.1994 esittämä ratkaisuehdotus asiassa Beune (56 kohdasta eteenpäin).

V — Ratkaisuehdotus

31. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaisi seuraavalla tavalla Kantongerecht te Rotterdamin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin:

- ”1) Oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään kuuluu ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan ja siten tässä artiklassa määrätyn syrjintäkiellon soveltamisalaan.
- 1a) Edelliseen kysymykseen annettuun vastaukseen eivät vaikuta kansallisen tuomioistuimen ensimmäisen kysymyksen toisessa osassa luettelemat erityiset seikat.
- 2) Asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoittamista ei sovelleta, kun kyseessä on oikeus päästä ammatillisen eläkejärjestelmän piiriin.
- 2a) Siinä tapauksessa, että syrjintätilanne kuuluu asiassa Barber 17.5.1990 annettussa tuomiossa vahvistetun tulkinnan soveltamisalaan, vahvistettu oikeusvaikutusten ajallinen rajoitus koskee myös ammatillisen eläkejärjestelmän mukaista eläkeoikeutta, jota järjestelmään taannehtivin vaikutuksin liittynyt työntekijä voi vaatia.
- 3) Ammatillisia eläkejärjestelmiä hallinnoivien henkilöiden on otettava työnantajien tavoin huomioon perustamissopimuksen 119 artikla. Työntekijä, joka joutuu syrjinnän kohteeksi voi vedota suoraan oikeuksiinsa näitä henkilöitä vastaan.
- 4) Vaikka työntekijä voi vaatia sitä, että hänen katsotaan kuuluvan taannehtivasti ammatilliseen eläkejärjestelmään, hänellä on silti velvollisuus maksaa taannehtivasti vakuutusmaksuja näiltä vakuutuskausilta.

- 5) Määräaikoja koskeviin kansallisen oikeuden säännöksiin voidaan vedota sellaisia työntekijöitä vastaan, jotka pyrkivät toteuttamaan oikeuttaan kuulua taannehtivasti ammatilliseen eläkejärjestelmään, sillä edellytyksellä, että nämä säännökset eivät ole epäedullisempia yhteisön oikeuteen perustuvien vaateiden kuin kansalliseen oikeuteen perustuvien vastaavien vaateiden osalta ja että niillä ei tehdä yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi.

- 6) Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen 119 artiklasta tehdyllä pöytäkirjalla N:o 2, joka liitettiin perustamissopimukseen Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella, ei ole mitään vaikutusta oikeuteen kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään, ja tähän oikeuteen sovelletaan asiassa 170/84, Bilka, 13.5.1986 annetussa tuomiossa esitettyjä periaatteita.